

کلاسی ادبیات فارسی

پایہ نہم تیز ہوشان

استاد طالب قبار

ویرایش
جدید

فارسی نهم

قابل استفاده دانش آموزان کلاس نهم
مرکز دستاوردهای درخشان و مدرسه سرزمین

به همواره آزمون های تیزهوشان
سال های ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۴۰۰، ۱۴۰۱، ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳
همراه با پاسخ تشریحی

بخش اول: معنی تمام شعرها، نثرها و لغت های کتاب درسی
به ترتیب درس ها
بخش دوم: بررسی و توضیح تمام دانش های زبانی و ادبی،
همراه با تمرین و پاسخ تشریحی
بخش سوم: پرسش های چهارگزینه ای درس به درس
همراه با پاسخ تشریحی
بخش چهارم: آزمون های شبیه سازی شده تیزهوشان
همراه با پاسخ تشریحی
بیش از ۱۰۰۰ تمرین و پرسش چهارگزینه ای
همراه با پاسخ تشریحی

حمید طالب تبار

فصل جمله

فعل

به کلمه یا مجموعه‌ای از کلمه‌ها گفته می‌شود که پیامی را برساند؛ مانند:

« نصیرالدین پس از شنیدن این سخن خندید، و گفت: من دربارهٔ درس‌ها با پدرم گفت‌وگو می‌کنم. »

جملهٔ اوّل

جملهٔ دوم

جملهٔ سوم

توجه: جمله‌های «اوّل» و «سوم» هر کدام به ترتیب از «هفت کلمه» و «هشت کلمه» تشکیل شده‌اند؛ یعنی هر جمله، مجموعه‌ای از کلمه‌ها است.

توجه: جملهٔ «دوم» فقط از یک کلمه (=گفت) ساخته شده است.

جمله

به کلمه یا مجموعه‌ای از کلمه‌ها گفته می‌شود که پیامی را برساند؛ مانند:

«نصیرالدین پس از شنیدن این سخن خندید و گفت: من دربارهٔ درس‌ها با پدرم گفت‌وگو می‌کنم.»

جملهٔ اوّل

جملهٔ دوم

جملهٔ سوم

نکته ۱: گاهی «نهاد» از جمله حذف می‌شود؛ مانند «نهاد جملهٔ دوم:

نصیرالدین [گفت.

نهاد محذوف فعل

نکته ۲: «شنیدن» مَصَدَر است، بنابراین، مَصَدَرها نه فعل محسوب می‌شوند نه جمله.

نکته ۳: در حالت عادی (= در نوشته‌های عادی) «نهاد» در اوّل جمله می‌آید و «فعل» در پایان جمله قرار می‌گیرد؛ اما در شعر چنین نیست؛ یعنی به خاطر رعایت وزن و آهنگ، جای «نهاد» و «فعل» تغییر می‌کند؛ مانند:

جملهٔ اول

« تا قیامت سخن اندر کرم و رحمتِ او

همه گویند
نهاد فعل

و یکی گفته نیاید ز هزار
نهاد فعل

جملهٔ دوم

در جملهٔ اوّل، نهاد «همه» در اوّل جمله قرار نگرفته است.
در جملهٔ دوم، «فعل»، در آخر جمله قرار نگرفته است.

نکته ۴:

فعل، کلمه ای است که دربارهٔ انجام عمل، رویداد یا ایجاد حالت، اطلاعاتی می‌دهد و در یکی از سه زمان گذشته (= ماضی)، حال (= مضارع) و آینده (= مستقبل) به کار می‌رود؛ مانند:

«زنهار مزن دست به دامان گروهی کز حق ببریدند و به باطل گرویدند»

در این بیت، واژه‌های «مزن»، «ببریدند» و «گرویدند» فعل هستند که انجام دهندهٔ کار و دارندهٔ پیام اصلی جمله هستند.

تمرین: در ابیات زیر، جمله‌ها، نهادها و فعل‌ها را مشخص کنید.

الف) «در رفتن جان از بدن گویند هر نوعی سخن»

پاسخ: ۱) نهاد گذر است ۲) فعل

ب) «که تواند که دهد میوه الوان از چوب؟»

پاسخ: ۱) نهاد ۲) فعل

ج) «به نام خداوند جان و خرد»

پاسخ: ۱) فعل «آغاز می‌کنم» ۲) نهاد

من خود به چشم خویش تن دیدم که جانم می‌رود»

۱) نهاد ۲) فعل ۳) فعل

یا که داند که برآرد گل صد برگ از خار؟»

۱) نهاد ۲) فعل ۳) فعل ۴) فعل

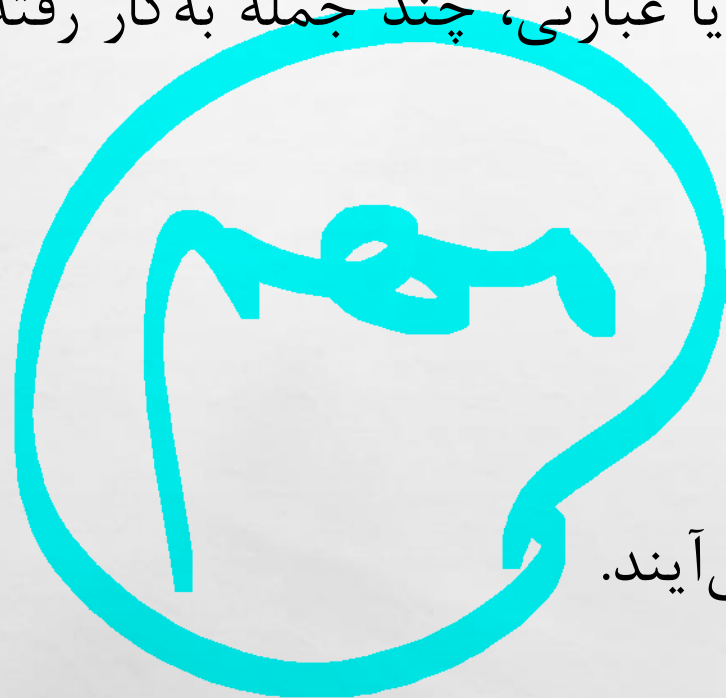
کزین برتر اندیشه بر نگذرد»

۱) فعل ۲) نهاد

په قرینه معنی حذف شده است

«راه شناخت تعداد جمله»

برای این که جمله‌ها را بشناسیم و تشخیص دهیم که در هر بیت یا عبارتی، چند جمله به کار رفته است، باید به موارد زیر توجه داشته باشیم:

۱. فعل‌های موجود در بیت یا عبارت، یک جمله به حساب می‌آیند؛

۲. فعل‌های حذف شده، جزء جمله‌ها محسوب می‌شوند؛

۳. شبه جمله‌ها (= ۱- ندا و منادا ۲- اصوات) جمله به حساب می‌آیند.

تمرین: بیت زیر از چند جمله، تشکیل شده است؟

یا این ره دور را رسیدن بودی»

۳

«ای کاش که جای آرمیدن بودی»

۲

پاسخ: ۱

بیت

تمرین: بیت زیر از چند جمله، تشکیل شده است؟

«ای کاش که جای آرمیدن بودی یا این ره دور را رسیدن بودی»

پاسخ: بیت از سه جمله تشکیل شده است.

«ای کاش» ← جملهٔ اوّل (= شبه جمله)

«جای آرمیدن بودی» ← جملهٔ دوم (= این جمله دارای فعل است).

«این ره دور را رسیدن بودی» ← جملهٔ سوم (= این جمله دارای فعل است).

« حذف فعل در جمله »

گاهی فعل در جمله به خاطر وزن شعر یا زیبایی آهنگِ نثر حذف می‌شود و ما از طریق معنی کردنِ جمله، متوجه حذف آن می‌شویم. حذف فعل به دو صورت شکل می‌گیرد:

۱- حذف به قرینهٔ لفظی

۲- حذف به قرینه معنایی (=معنوی)

با اینها در
۹، ۸، ۵، ۴

۱- حذف به قرینه لفظی

فعل یک بار در عبارت می آید و برای بار دوم، همان فعل، حذف می شود؛ مانند:

« هنر چشمه زاینده است و دولت پاینده. » ← دو جمله

در جمله دوم، فعلِ « است » به قرینه لفظی حذف شده است. (= دولت پاینده [است])

۲- حذف به قرینه معنایی (=معنوی)

گاهی فعل در جمله نمی‌آید و ما از راه معنی کردن جمله، متوجه حذف فعل می‌شویم که به آن، حذف به قرینه معنایی می‌گویند؛ مانند:

«تا کی آخر چو بنفشه، سر غفلت در پیش؟ حیف باشد که تو در خوابی و نرگس بیدار»

فعل «داری» به قرینه معنایی حذف شده است. (= سر غفلت در پیش [داری])

فعل «است» به قرینه معنایی حذف شده است. (= نرگس بیدار [است])

نکته: بعد از «ندا و منادا» و شبه جمله‌ها (= اصوات) فعل به قرینه معنایی حذف می‌شود.

« ندا و منادا »

به کلمه‌ای که مورد خطاب قرار گیرد، منادا می‌گویند؛ مانند:

« ای خدا، این وصل را هجران مکن سرخوشانِ عشق را نالان مکن » « مولوی »

« ای » ← نشانه ندا / خدا ← منادا

« ندا و منادا »

نکته‌ها:

الف) نشانه‌های ندا عبارت‌اند از: « ای - یا - ائِها - آیا - « ا » در آخر منادا »
مانند:

« خدایا، جهان پادشاهی تو راست ز ما خدمت آید خدایی تو راست » « نظامی »

« خدای » منادا و « ا » نشانه ندا است.

« ندا و منادا »

(ب) گاهی نشانه ندا حذف می‌شود و منادا به تنهایی می‌آید؛ مانند:

« کاش روزی به کام خود برسید بچه‌ها، آرزوی من این است! »

« بچه‌ها » منادا است و نشانه ندا حذف شده است. (= [ای] بچه‌ها)

« ندا و منادا »

(ج) گاهی منادا حذف می‌شود و نشانه ندا می‌آید؛ در این صورت، نشانه ندا به تنهایی یک جمله محسوب می‌شود؛ مانند:

« ای نام نکوی تو، سر دفتر دیوان‌ها وی طلعتِ روی تو، زینتِ دهِ عنوانِ ها »
«مستوره کردستانی»

در مصراع اول و دوم بعد از « ای»، منادای « کسی که » حذف شده است:

ای [**کسی که**] نام نکوی تو...

ای [**کسی که**] طلعت روی تو...

توجه: « وی » مخفف « و » « ای » است.

« شبه جمله (= اصوات) »

گاهی برای حالت‌هایی مانند آرزو، اندوه و شادی از کلمه‌هایی مانند: « ای کاش، کاش ، افسوس ، آفرین ، درد ، دریغ ، دریغا ، هان ، حیف ، آوخ ، آه ، وای ، ای وای ، سلام و ... » استفاده می‌شود که معنای یک جملهٔ کامل را بیان می‌کنند.

« شبه جمله (= اصوات) »

توجّه: این کلمات، در ظاهر، یک جمله نیستند؛ امّا معنای یک جملهٔ کامل را بیان می‌کنند؛ به همین سبب؛ شبه جمله هستند؛ مانند:

« نشسته‌ام در انتظار این سوارِ بی غُبار دریغ کز شبی چنین، سپیده سر نمی‌زند »
« هوشنگ ابتهاج »

دریغ (= افسوس می‌خورم) ← شبه جمله (= اصوات)

نکته مهم:

شبه جمله‌ها (= ندا و منادا و اصوات) نهاد و گزاره ندارند.

نکته: واژه‌های شبه جمله، در صورتی جمله به حساب می‌آیند که مفهوم جمله را برسانند؛ در غیر این صورت، شبه جمله (= اصوات) محسوب نمی‌شوند.

تمرین:

در کدام بیت، واژه « افسوس » شبه جمله محسوب می شود و یک جمله به حساب می آید؟

الف) افسوس که ایّام شریف رمضان رفت

سی عید به یک مرتبه از دست جهان رفت

ب) از تماشای تو ای مایه امید جهان

غیر افسوس چه در دست نگاه است مرا؟

پاسخ :

تمرین:

در کدام بیت، واژه « افسوس » شبه جمله محسوب می شود و یک جمله به حساب می آید؟

الف) افسوس که ایام شریف رمضان رفت

سی عید به یک مرتبه از دست جهان رفت

ب) از تماشای تو ای مایه امید جهان

غیر افسوس چه در دست نگاه است مرا؟

پاسخ : « افسوس » در بیت « الف » به معنی « حسرت می خورم »، شبه جمله است.

« افسوس » در بیت « ب » به معنی « افسوس خوردن »، اسم است؛ یعنی شبه جمله نیست و جمله به حساب نمی آید.

« تمرین های مربوط به جمله »

۱- بیت‌ها و عبارت‌های زیر از چند جمله تشکیل شده است؟

الف) ای حلال مشکلات پنهان، ما را محتاج دست‌های دردناشناس مکن.

ب) برای فرا گرفتن و فهمیدن و به ویژه برای کشف کردن، سری به طبیعت روستا زدم.

ج) کجا می‌روی؟ ای مسافر، درنگ بپر با خودت پاره دیگرت را

د) ای نام تو بهترین سرآغاز بی نام تو نامه کی کنم باز؟

ه) الا ای خاک خوزستان تو آنستی که دیدستی سکندرها و قیصرها و لشکرهای جوشانش

« تمرین های مربوط به جمله »

۲- در ابیات زیر تعداد جمله را پیدا کنید و نوع حذف فعل را بنویسید.

الف) گفتم این جام جهان بین به تو کی داد حکیم	گفت آن روز که این گنبد مینا می کرد
ب) خبرت هست که مرغان سحر می گویند	آخر ای خفته، سر از خواب جهالت بردار
ج) پاک و بی عیب خدایی که به تقدیر عزیز	ماه و خورشید مسخر کند و لیل و نهار
د) دلا، غافل ز سبحانی چه حاصل؟	مطیع نفس شیطانی چه حاصل؟

« تمرین های مربوط به جمله »

۳- در ابیات زیر، شبه جمله ها را پیدا کنید و نوع آنها را بنویسید.

الف) کاش من هم عبور تو را دیده بودم	کوچه های خراسان تو را می شناسند
ب) آوخ که شدم هیزم و آتشگر گیتی	اندام مرا سوخت چنین ز آتش ادبار

۴- در کدام بیت، شبه جمله (= اصوات) وجود دارد؟

الف) تا کی آخر چو بنفشه سر غفلت در پیش؟	حیف باشد که تو در خوابی و نرگس بیدار
ب) از دل تنگ کنی شکوه، نمی دانی حیف	که گشاد دو جهان در گره دل، داری

« پرسش‌های چهار گزینه ای »

۵- عبارت زیر از چند جمله تشکیل شده است؟

« اگر خواهی به درجهٔ مورچه قناعت کنی، می‌باش و اگر نه راحت داده‌اند تا در بُستانِ علم و معرفت تماشا کنی و بیرون آیی. »

(۱) شش

(۲) چهار

(۳) پنج

(۴) هفت

۶- در کدام بیت، تعداد جمله‌ها نادرست است؟

(۱) ندانی که ایران نشستِ من است

(۲) دریغ است ایران که ویران شود

(۳) چو ایران نباشد تنِ من مباد

(۴) همه سر به سر، تن به گشتن دهیم

جهان سر به سر، زیر دست من است (سه)

گُنام پلنگان و شیران شود (چهار)

در این بوم و بر زنده یک تن مباد (سه)

از آن به که کشور به دشمن دهیم (سه)

« پرسش‌های چهار گزینه ای »

۷- دو بیت زیر از چند جمله تشکیل شده است؟

« گرچه منزل، بس خطرناک است و مقصد بس بعید هیچ راهی نیست کان را نیست پایان غم مخور

حافظا در گنج فقر و خلوت شب‌های تار تا بُودِ وِرْدَتِ دعا و درس قرآن، غم مخور»

(۱) شش (۲) هفت (۳) هشت (۴) نه

۸- مصراع دوم همهٔ بیت‌ها از نظرِ تعداد جمله یکسان هستند به جز....

(۱) روزی ز سر سنگ عقابی به هوا خاست واندر طلب طعمه، پر و بال بیاراست

(۲) بر راستی بال نظر کرد و چنین گفت امروز همه، روی جهان زیر پرماست

(۳) گر بر سر خاشاک یکی پشه بجنبد جنبیدن آن پشه عیان در نظرماست

(۴) بر اوج چو پرواز کنم از نظر خویش می‌بینم اگر ذره‌ای اندر تکِ دریاست

« پرسش‌های چهار گزینه ای »

۹- بیت زیر از چند جمله، تشکیل شده است؟

« جاودان زی، ای زبان دانش و فرزاندگی
تا به گیتی نور بخشد آفتاب خاوری »

(۱) دو (۲) سه (۳) چهار (۴) پنج

۱۰- عبارت زیر از چند جمله تشکیل شده است؟

« بزرگی، خرد و دانش راست نه گوهر را، اگر مردم را با گوهر اصل، گوهر هنر نباشد، صحبت هیچ کس را به
کار نیاید و در هر که این دو گوهر یابی، چنگ در وی زن. »

(۱) چهار (۲) پنج (۳) شش (۴) هفت